

Skolestua på stabburet

Denne måneden har vi valgt et litt annerledes kulturminne. Ikke en gjenstand, men et klasserom. På buloftet er det innredet en skolestue slik denne kunne være på begynnelsen av 1900-tallet. Inventaret kommer fra ulike steder og representerer ulike generasjoner.

Rommet domineres av det høye kateteret som ser ut som en lærepukt. Det synliggjør den autoritet læreren hadde i det gamle skolevesenet. Kateteret er fra den første Nordby skole på Hesteløkka i Nordbydalen. Pultene står på to rekker og elevene sitter sammen to og to. Et gammelt skoleskap fra Nordby skole inneholder tavle og griffel, prøver på håndarbeid og andre småting fra en skolehverdag for lenge siden.

Et stort og bredt utvalg av lærebøker i ulike fag fra forskjellige tider ligger utstilt bak pleksiglass og vekker gjenkjennelse hos mange besøkende. Langs veggene henger plansjer og kart som illustrerer bibelhistorie, geografi og naturfagene.

Naturfagplansjer. Naturfaget kom inn i læreplanen ved skoleloven av 1889. Plansjene var et pedagogisk hjelpemiddel til å gjøre undervisningen mer spennende og visuell.

Skolestua brukes som et pedagogisk verktøy i den kulturelle skolesekken – et tilbud til alle bygdas tredjeklassinger. Barn og lærer går inn i et rollespill og opplever hvordan en skoletime kunne være for et lite århundre siden. Samtidig blir de kjent med de andre husene på bygdetunet. Tilbudet er populært, og mange av barna kommer tilbake i løpet av sommeren med foreldre for å vise hva de har sett og fortelle om opplevelsene.

Litt skolehistorie

Siden vi har fokus på skolestua, kan vi jo ta med oss litt skolehistorie. Det er ofte lurt å sette våre lokale historiske gjenstander og kulturminner i en større sammenheng, slik at vi kan forstå dem bedre. Vi begynner med omgangsskolen på 1700-tallet og følger utviklingen frem til skolelovene på slutten av 1800-tallet hvor den norske skolen langsomt begynner å ta en moderne skikkelse.

Den kulturelle skolesekken – en av tredjeklassene ved Fjerdingby skole i friminuttet under den historiske

1700-tallet. Konfirmasjon og skolegang – en kirkeskole på omgang mellom gårdene

Luthers Lille Katekisme

Med innføringen av konfirmasjonen i 1736 kom behovet for en mer systematisk opplæring i kristentroen. Grunnen var at konfirmasjonen fungerte som en prøve i kristendomskunnskap. Overhøringen på kirkegulvet måtte bestås skulle man slippe frem til konfirmasjonen. Derfor ble loven om almueskolen på landet innført noen år senere, i 1739. Det ble overlatt til hvert enkelt prestegjeld å organisere skolen og i hvert prestegjeld ble det opprettet en skolekasse, som ofte var samkjørt med fattigkassen for å finansiere skoledriften. Skolen ble styrt av en skolekommisjon, som skulle bestå av presten, kapellanen og fire kyndige

bønder. Pensum var Erik Pontoppidans forklaring til Luthers lille Katekisme. Forklaringen het Sandhed til Gudfrygtighed og inneholdt 743 spørsmål som skolebarna skulle lære utenat. Barna skulle lære å lese både utenat og høyt fra bøker. Skrivning var valgfritt, og undervisning i dette måtte betales av foreldrene.

I første halvdel av 1800-tallet bodde Hans Pedersen her. Han var skolelærer og omgangsskolen hadde i en periode fast tilhold i Teien

Skolen holdt til på de gårdene som hadde store nok rom. Vi kaller denne skoleformen for omgangsskole – skolen og barna gikk på omgang mellom gårdene. I Akershus ser det ut til at barna gikk på skole i en fem års tid, fra de var sju til de kom i tolvårsalderen. Skoletiden var om lag åtte uker hvert år: en uke sammenhengende hver måned i åtte måneder. Fraværet blant barna var høyt; mange hadde lang veg å gå, mange trengtes i perioder til arbeid hjemme – og fra Rælingen kan vi lese i en av skoleprotokollene at en gutt hadde vært hjemme fra skolen fordi «han manglet Klæder».

Lærerne hadde til å begynne med ingen høy status i bygdesamfunnet. De var ofte lavt lønnede, og mange bønder var ikke interessert i å investere i skolen. Fet og Rælingen var et unntak; her ser det ut til at skoleøkonomien var god, og det kommer klart frem av ulike kilder at bøndene faktisk satset på skolen.

1800-tallet. Fast skole med utvidet fagkrets og timetall

I begynnelsen av 1800-årene begynte Norge sakte å utvikle seg til en moderne stat. Utover århundret ble det større og større behov for at statens innbyggere – borgerne – skulle delta aktivt i demokratiske prosesser. Vi ser at det begynner å utvikle seg en offentlighet i landet. Et ideal om at innbyggerne skulle være aktive og ha medbestemmelsesrett.

Dette gjenspeiler seg i skolen. I 1827 ble fagkretsen utvidet ved at skriving ble obligatorisk fag. I 1850-årene bygde det seg opp en organisert bevegelse av almueskolelærere i Norge. Lærerne blir en yrkesgruppe, de får etter hvert bedre yrkesbetingelser og de får etter hvert en høy status i lokalsamfunnet. Læreren blir en myndighetsperson. Det ble fremsatt krav om flere fag i skolen, med særskilt vekt på morsmål og historie, samt kunnskaper i regning og naturfagene. I 1890 ble den statlige lærerutdanningen åpnet for kvinner, og lærerinnene ble raskt en tallrik yrkesgruppe.

Utviklingen førte til en ny skolelov, Loven om almueskolevesene på landet som kom i 1860. Loven innebar et farvel med den gamle konfirmasjonsskolen og et gjennombrudd for en sekularisert almueskole i Norge. Skolen fikk et eget leseverk som skulle være grunnstammen i norskfaget. Det var prost Jensens Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet. Den var pedagogisk utviklet og la stor vekt på norsk historie, norsk litteratur, eventyr og sagn. Det som mer enn annet gjorde skolen mer moderne og undervisningen bedre var at det nå ble bestemt at sognene nå ble delt i faste skolekretser og at det i hver skolekrets skulle være et fast skolebygg.

Nordby skole på Hesteløkka. Skolen var i bruk frem til ny skole ble bygget på Nordbysletta lenger syd i 1918. Klasserommet er til venstre, mens lærerleiligheten lå i delen til høyre.

Klasserommet på Hesteløkka. Lærer Lystrup med elever rundt 1910. Legg merke til kateteret. Det står i dag på skolestua i stabburet. På veggen henger plansjer og kart. Plansjen til høyre forteller om «Skogsagen i Billeder».

Rælingen ble delt i tre kretser: Nordby, Smestad og Rud. Husmannsplassen Hesteløkka under Nes i Nordbydalen ble innkjøpt av kommunen, og skolebygningen reist i 1863. I den ene delen av huset var det skolestue, i den andre en leilighet for læreren. Tilsvarende skoler ble bygget ved Smestad og nedenfor Øgarn Åmot i Øvre Rælingen.

I 1889 kom det en ny skolelov. Nå ble skillet mellom kirke og skole skarpere. Presten var ikke lenger selvskreven formann i skolestyret, og naturfagene – verdslige fag – kom med full tyngde inn i fagplanen. Utvidelsen av fagkretsen gikk på bekostning av den svært dominerende plass kristendoms- og katekismeundervisningen til nå hadde hatt. Dette fikk deler av kristenfolket til å reagere. «Det Bibelen byder os at foragte, hænger de paa Væggen i Skolestuen», ble det sagt.

Det er med skolereformen i 1889 vi begynner å kjenne igjen den skole vi har i Norge i dag.

Skrevet av Hans Kristian Halvorsen-Monsrud.